

**Recenzja książki: *Wokół koncepcji wolności religijnej*,
red. W. Cisło, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała
Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2022, ss. 198**

Book review: *Wokół koncepcji wolności religijnej*
[Around the concept of religious freedom], red. W. Cisło,
Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego,
Warszawa 2022, 198 pp.

Abstrakt: Publikacja to monografia zbiorowa, która powstała w związku z rosnącą falą prześladowań na tle religijnym, szczególnie chrześcijan, nie tylko na całym świecie, lecz także w Europie, również w Polsce. Autorzy poszczególnych rozdziałów monografii jasno artykułują prawa religijne, konieczność ich respektowania oraz wskazują na ich źródła. W recenzowanej publikacji znalazło się określenie zarówno aktualnego odniesienia do praw wolności religijnej, jak i przyczyn i skutków łamania tych praw, nie tylko przez jednostki, lecz także reprezentantów różnych ruchów społecznych czy nawet instytucji państwowych. Publikacja jest próbą wypracowania koncepcji racjonalnych usprawnień w kontekście wolności religijnej i zakazu dyskryminacji wyrażania religijnych przekonań.

Słowa kluczowe: analiza wolności religijnej, współpraca, interkulturowość, interreligijność, interdyscyplinarne modele wolności

Abstract: The publication is a collective monograph, which was created in connection with the growing wave of religious persecution, especially of Christians, not only around the world but also in Europe, including Poland. The authors of the individual chapters of the monograph aim to clearly articulate religious rights, the need to respect them, and point to their sources. The reviewed publication includes a definition of the current reference to the rights of religious freedom, as well as the causes and consequences of violations of these rights, not only by individuals, but also by representatives of various social movements or even state institutions. The publication is an attempt to develop the concept of reasonable accommodation in the context of religious freedom and the prohibition of discrimination against the expression of religious beliefs.

Keywords: religious freedom analysis, cooperation, interculturalism, interreligiousness, interdisciplinary freedom models

Recenzowana publikacja skupia się na promocji idei wolności religijnej we współczesnym wielokulturowym i wieloreligijnym społeczeństwie, które dodatkowo podlega dynamicznym przeobrażeniom narodowościowym, politycznym i gospodarczym. Możliwość nieskrępowanego wyznawania własnej religii jest cennym dobrem wszystkich społeczeństw, która w interesie każdego państwa powinna być prawnie chroniona. Dotyczy to relacji różnych perspektyw wolności: sumienia, bezpieczeństwa, słowa i religii w ramach spójnego systemu prawnego, co w sposób oczywisty domaga się solidnej podstawy teoretycznej. Pokojowe współistnienie wielu religii we wzajemnym szacunku jest niemożliwe bez wypracowanego języka i podstawowych pojęć oraz głębszej refleksji na gruncie filozoficznym i kulturowym.

Wolność religijna jest niezbywalnym prawem każdego człowieka wypływającym z samej ludzkiej natury. Człowiek pozostaje religijny zawsze. Problemem jest określenie zakresu tej wolności, jej perspektyw. Wolność religijna ma bowiem charakter dynamiczny, co stanowi podstawę operacjonalizacji pojęcia wolności religijnej, a także określenia jego funkcjonalności, zastosowania w praktyce. Przede wszystkim rośnie świadomość potrzeby zdefiniowania wielowymiarowego interdyscyplinarnego modelu wolności religijnej, który pomoże w realizacji przestrzegania praw w kontekście powszechnego ruchu migracyjnego, zmian kulturowych, a przede wszystkim w obliczu licznych prześladowań chrześcijaństwa.

W związku z rosnącą falą prześladowań na tle religijnym, szczególnie chrześcijan, nie tylko na całym świecie, lecz także w Europie, również w Polsce, podejmowane są liczne działania na rzecz jasnego wyartykułowania praw do swobodnego wyznawania własnej religii oraz respektowania ich przez innych. Podejmowane są badania, które dotyczą fenomenu praw religijnych, konieczności ich respektowania, wskazywania na ich źródła. Chodzi przede wszystkim o określenie aktualnego odniesienia do praw wolności religijnej, jak też przyczyn i skutków łamania tych praw, nie tylko przez jednostki, lecz także reprezentantów różnych ruchów społecznych czy nawet instytucji państwowych.

Naprzeciw tym potrzebom wychodzi mająca wielu autorów publikacja *Wokół koncepcji wolności religijnej* (Warszawa: Wydawnictwo UKSW, 2022) pod redakcją ks. prof. Waldemara Cisło pomysłodawcy i dyrektora Uniwersyteckiego Centrum Badań Wolności Religijnej UKSW w Warszawie, które realizuje badania naukowe dotyczące podstaw wolności religijnej na gruncie filozofii, teologii i prawa oraz inicjuje współpracę międzyreligijną i międzykulturową w duchu tolerancji i dialogu ekumenicznego.

Publikację otwiera artykuł o. prof. Jarosława Różańskiego OMI eksperta z zakresu dialogu religijnego i misjologii. Autor w perspektywie soborowej deklaracji o wolności religijnej *Dignitatis humanae* dokonuje dogłębnej analizy dokumentu Międzynarodowej Komisji Teologicznej o wolności religijnej w służbie wspólnego dobra. W toku badań dochodzi do wniosku, że wolność religijna jawi się jako nie-

zbywalne prawo każdego człowieka. Ponadto prawo do wolności religijnej opiera się na fundamencie godności osoby ludzkiej poznawanej w świetle Bożego słowa i przez ludzki rozum. Integralność osoby ludzkiej stanowi ważny argument przemawiający za wolnością religijną; drugi argument zaś to poszukiwanie przez człowieka prawdy. Te podstawy stanowią perspektywę dialogu między ludźmi w kwestii wolności religijnej (s. 7–24).

Kolejny artykuł w publikacji został przygotowany przez ks. prof. Bogumiła Gackę z UKSW i dotyczy analizy amerykańskiego personalizmu Waltera George’a Mueldera. Myśl tego chrześcijańskiego filozofa wzbogaca proces uwyrażniania teoretycznego modelu wolności religijnej przez stwierdzenia, że wolność ta nie jest jednym spośród ludzkich praw, ale jest prawem o wyjątkowej randze w hierarchii praw osoby ludzkiej. Prawo do życia jest prawem fundamentalnym, a jego przestrzeganie warunkuje korzystanie ze wszystkich innych praw osobowych. Prawo do wolności religijnej jest prawem, które chroni to, kim w swej istocie jest człowiek jako osoba. Ponadto odzwierciedla osobową tożsamość człowieka w jego relacji do Boga Osobowego (s. 25–42).

W publikacji został poruszony także problem wolności religijnej w kontekście tak zwanych nowych ruchów religijnych. Autorem tekstu jest Paweł Szuppe z UKSW, który wykazuje brak spójności pomiędzy pragnieniem wyzwolenia z „pęt tradycji” a propozycjami recept na udane życie wychodzącymi z kręgu nowych ruchów religijnych i sekt. Taka propozycja często kończy się zniewoleniem, uzależnieniem od norm i wymogów grupy. Błędne odczytanie wolności prowadzi również do wykształcenia koncepcji „ryнку dóbr duchowych” — stosowania w życiu religijno-moralnym zasad ekonomii. Według nich człowiek może wybierać i przyjmować poglądy oraz wartości, które są dla niego atrakcyjne. Taki stan rzeczy sprzyja rozwojowi relatywizmu, zagubieniu prawdy, pomieszaniu pojęć. W konsekwencji istniejący porządek społeczny ulega degradacji (s. 43–64).

Ksiądz Mariusz Boguszewski z UKSW wskazuje na źródła form naruszania praw wolności religijnej. Jest to ważne studium, diagnozuje bowiem przyczyny i skutki zjawiska naruszania praw do wolności religijnej (s. 65–74). Marceli Ryszard Gęśła OFM z Wyższej Szkoły Społeczno-Gospodarczej w Przeworsku zajął się nabrzmiałym problemem ograniczenia praw wolności religijnej w czasie pandemii SARS-Cov-2 na terenie Polski i w wybranych krajach sąsiednich. W konkluzji wysnuwa wniosek, że nie jest słuszne zrównywanie wolności zgromadzeń z wolnością uzewnętrzniania religii. Ponadto wykazuje wielokrotność łamania praw do swobodnego praktykowania kultu religijnego w czasie pandemii (s. 75–89).

Pozostali autorzy publikują swoje teksty po angielsku, co na pewno zwiększa zasięg dostępności poruszanych problemów związanych z prawami wolności religijnej. Michael Zichy reprezentujący Katholisch-Theologische Fakultät w Salzburgu przedstawił analizę czynników składających się na tożsamość człowieka, ma-

jących zasadniczy wpływ na respektowanie praw wolności religijnej (s. 91–115). Anna Karnat z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie kontynuuje analizę znaczenia tożsamości indywidualnej człowieka w szerokim kontekście nowoczesności, wskazując na istnienie koncepcji refleksyjnej tożsamości mającej odniesienia do moralnego nurtu życia człowieka, co pozwala mówić o samoidentyfikacji jako wymogu interpretacji ponowoczesnej rzeczywistości (s. 116–133).

Ryszard Ficek z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II wskazuje na personalistyczną koncepcję życia społecznego w ujęciu Kardynała Wyszyńskiego w kontekście liberalnego kapitalizmu w kategoriach „systemu niepełnego”. Analizy autora uświadamiają przede wszystkim niebezpieczeństwa związane z propagowaniem zafałszowanych i destrukcyjnych koncepcji człowieka i społeczeństwa dalekich od personalistycznych postaw celem ich wykorzystania w kreowaniu postnowoczesnych modeli społeczno-politycznych (s. 134–174).

Sophia Omokanye (University of Toronto) włącza się w nurt analizy kształtowania tożsamości jako procesu mobilnego w kontekście tworzenia wspólnot chrześcijańskich denominacji zielonoświątkowych na terenach Nigerii (s. 175–185). Safia Al-Shameri z Uniwersytetu Warszawskiego prezentuje wymiar wolności religijnej w kontekście islamu (s. 186–198).

W toku badań dotyczących wolności religijnej oraz studium diagnozującego przyczyny i skutki zjawiska naruszania praw do tejsze wolności wyłania się uniwersalny jej model oparty na inkulturowości i interreligijności praw wolności religijnej.

Publikacja osadza się w nurcie refleksji na temat wolności religijnej. Temat jest ważny i nabrzmiały, gdyż w wielu innych publikacjach umyka on oczom badaczy, tym bardziej że religia i jej wyznawanie stają się niemożliwe i nieprzystające do nowoczesności. Tymczasem wolność religijna, jako przejaw intymnej decyzji wiary, jest jednym z konstytutywnych elementów wolności osobistej. Wolne podejmowanie decyzji wiary czy niewiary, wyrażania tej decyzji przez zewnętrzne akty nie może być traktowane jako przywilej, ale musi znaleźć swoje właściwe miejsce w tkance praw naturalnych przysługujących każdemu człowiekowi. Propagowaniu tego celu służy recenzowana publikacja.

Piotr Piasecki¹

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Teologiczny

---

¹ Ksiądz Piotr Piasecki OMI — prof. UAM dr hab., teolog duchowości i misjolog, pracownik naukowo-dydaktyczny na Wydziale Teologicznym UAM w Poznaniu. Autor kilku monografii i kilkudziesięciu artykułów z zakresu duchowości chrześcijańskiej i misjologii. Redaktor naczelny czasopisma misjologicznego „Annales Missiologici Posnanienses”. Obszary badań: duchowość Jana Pawła II, duchowość misyjna, życie konsekrowane, mistyka chrześcijańska, ewangelizacja Ameryki Północnej; e-mail piasecki@amu.edu.pl. ORCID: 0000-0002-4763-4882.